

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA ATROF-MUHITNI KUZATISHGA O'RGATISHNING MAZMUNI

Azimova Gulmira Xayrullayevna

*Navoiy davlat universiteti,
Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabasi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarni atrof-muhitni kuzatishga o'rgatishda ularni atrof-muhitni asrab-avaylashga, unga mehr-muhabbatli, munosabatlarini, qiziqishlarini tarbiyalash borasida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar. Ekologik tarbiya, atrof-muhitni kuzatish, ekologik ta'lim-tarbiya, ekologik madaniyat, erkin fikrlovchi, milliy g'urur egasi, barkamol sog'lom avlodni tabiyalash, vatanparvarlik, mehnatsevarlik, tabiat burchaklari.

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы воспитания у дошкольников бережного отношения к окружающей среде, любви к ней, их отношения, интересы при обучении дошкольников наблюдению за окружающей средой.

Ключевые слова. Экологическое воспитание, экологическое наблюдение, экологическое воспитание-воспитание, экологическая культура, свободомыслие, национальная гордость, воспитание гармонично здорового поколения, патриотизма, трудолюбия, уголков природы.

Annotation. In teaching preschool children to observe the environment, this article reflects on the preservation of the environment, the upbringing of loving, relationships, interests in it.

Keywords. Environmental education, environmental observation, environmental education, ecological culture, freethinker, owner of national pride, treatment of a harmoniously healthy generation, patriotism, hard work, corners of nature.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni atrof-muhitni kuzatishda ham ijtimoiy, ham biologik, ham estetik ahamiyat kasb etadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarni atrof-muhitni kuzatishning ijtimoiy ahamiyati shundan iboratki, inson bevosita tabiat qo'ynida yashaydi, tabiatdagi barcha moddiy resurslar bilan doimiy muloqotda va munosabatda umr kechiradi. Ular orasida ana shu murakkab munosabatlar tizimi «hayot» degan nom bilan ataladi. Demak, tabiat inson hayoti mavjudligining, davomiyligining garovidir. Lekin ayni paytda inson ham tabiatning saqlab qolinishida, asrab-avaylanishida eng muhim rol o'ynovchi asosiy kuch sohibidir. U o'zining ongi, aql-idroki bilan tabiatni yanada boyitish, uning resurslaridan oqilona, tejak-tergab foydalanish, tabiat predmetlarining buzilib, yo'qolib, ifloslanib ketmasligiga kafolat

berish zarur. Agar inson va tabiat orasidagi ijtimoiy munosabat muvozanati buzilsa, bundan yo tabiat, yo inson albatta qattiq zarar qiladi.

Ekologik tarbiyaning ekologik ahamiyati shundaki, inson tabiatning bir bo'lagi bo'lganligi bois, uning tabiiy-biologik ehtiyojlari ham to'g'ridan-to'g'ri ona tabiatning moddiy boyliklari va go'zalliklari orqali qoniqish topadi. Insonning biologik yashashi uchun muhim bo'lgan asosiy vositalar – yer, havo, suv, o'simliklar va hayvonot dunyosidan olinadigan oziq-ovqat hamda kiyim-kechak mahsulotlari; yorug'lik va issiqlik manbalari barchasi tabiatning odamzotga ko'rsatgan bebaho sahovatidir. Ularsiz shu inson yashay olmaydi. Shunday ekan, birlamchi zaruriyatlarning har qancha tozaligi, ifloslanmasligi, yo'qolib, nobud bo'lib ketmasligi inson umrining ham uzayishiga kafolatdir. Qolaversa, inson ulardan ma'naviy zavq va bahra olib yashaydi. Go'zal tabiat manzaralari inson hiy-tuyg'ulariga shu qadar ta'sir ko'rsatishga qodirki, buning natijasida inson qalbida yo shogirdlik hissi jo'sh uradi, yo u mo'y qalamni olib, shu go'zallikni qog'ozda abadiy muhrlab qolishga jazm etadi.

Inson o'zining tabiat bilan yaqinligini azaldan his etib keladi. Shuning uchun imkon qadar unga yaqinlashishga, u bilan til topishishga xarakat qiladi. Inson chuqur qayg'uga botganida ham, aksincha, juda quvongan kezlarida ham o'zini faqat tabiat og'ushiga otgisi keladi. Tabiat quyidagi: suvliklar bo'yidami, qir-adirgami chiqibmi, toshloqni kezibmi- dilidagi orzu-quvonchiga yoki dardu g'amiga tabiatni o'ziga oshno tutib sirlashadi.

- Birorta xonadon yo'qki, uyida yo biror jonivor boqmasa, yo biror o'simlik ekib undirmasa. Bundan insoniyat nafaqat iqtisodiy balki o'z tabiiy, ma'naviy e'htiyojlarini ham qondiradi.

Odamlar foydali va chiroyli jonivor va o'simliklarni, hayvonlarni uy sharoitida parvarish qilib, bunday har tomonlama bahra oladilar va o'z estetik didlarini tarbiyalab boradilar.

Insonning tabiat sahovatini his etishi, uning sahovatidan ta'sirlanish ekologik tarbiyani nafaqat ijtimoiy-biologik, balki estetik zaruriyatga ham aylantirib qo'yadi. Chunki, tabiat insonning his-tuyg'ulariga ta'sir etuvchi asosiy manbaadir.

Inson tabiat go'zalliklaridan zavqlansa, bag'ri dili ochiladi, ijodkorlik qobiliyati rivoj topadi. Aksincha, inson tabiatdagi ko'rimsiz, xunuk narsalarga duch kelsa yoki uning go'zal manzarasi toptalganining guvohi bo'lsa, dili xufton bo'ladi, g'azabi jo'sh uradi. Shuning uchun tabiat go'zalliklarini asrab-avaylash inson hayoti uchun muhimdir. Ayniqsa, tabiatga munosabat hayvonlar bilan tanishtirish orqali bolalarda tabiatga estetik munosabat uyg'otish o'ta muhimdir. Xullas, tabiat insonning sog'lom, go'zallikka oshno bo'lib yashashida muhim o'rin tutadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni atrof-muhitni kuzatishga o'rgatishning asosiy maqsadi – ularga tabiatga nisbatan kuchli muhabbat uyg'otishdan iborat. Bu maqsad umumiy sanalsa-da, xuddi shu umumiy maqsaddan kelib chiquvchi xususiy maqsadlar

ham mavjud: Maktabgacha yoshdagi bolalarni atrof-muhitni kuzatishga o'rgatishning xususiy maqsadi esa o'rganilayotgan mavzu talabi bilan bog'liq. Masalan, «Atrof-muhit bilan tanishtirish» mavzusini o'rganayotganda maktabgacha yoshdagi bolalarda atrof-muhitga nisbatan mehr-muhabbat uyg'otish va ulardan zavqlanish hissini tarbiyalash asosiy maqsad sanaladi, atrof-muhitga mehr qo'yish, ularni parvarish qilish bosh maqsad darajasida ko'tariladi.

Bolaga tabiat boyligimiz ekanligini, inson o'z hayoti uchun zarur hamma narsani undan olishini, tabiat insonni boquvchi, uning tuyg'ulari, xulq-atvoriga ta'sir ko'rsatuvchi vosita ekanligini tushunib yetishlari lozim.

Ekologik ta'lim-tarbiya umuman ta'lim-tarbiyaning boshqa ko'rinishlari singari muhim vositalar orqali amalga oshiriladi. Ana shundan ekologik ong o'stirish yo'llaridan biri - hayvonlar bilan tanishtirish orqali ekologik tarbiya berish maktabgacha yoshdagi bolalarda tabiat, moddiy borliq haqidagi dastlabki tasavvurlarni singdirishda hurmat qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni atrof-muhitni kuzatishga o'rgatishning muhim fazilatlaridan biri, ularning bolalarni bevosita kuzatuvchanlikka, yuksak estetik didini shakllantirishdir.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni atrof-muhitni kuzatishga o'rgatishda bola uchun dastlabki yosh davrda osmonda uchib yurgan kapalak ham, katakdagi kapalak ham, rasmda tasvirlangan jonsiz kapalak tasviri hamma-hammasi bir xil tuyuladi. Bola ularni faqat «kapalak» sifatida qabul qiladi. Bunda hali bola «jonli», «jonsiz», «erkin», «ozod» yoki «tutqun» degan tushunchalarni anglamaydi. Lekin jonsiz kapalakka, jonli qushga nisbatan boshqacha qiziqish bilan qaraydi. Biroq buning sirini ham anglab yetmaydi. Shunda kattalar bolaga mana shu farqni, sirni tushuntirib berishlari juda muhim. Shu orqali bola tirik tabiatga nisbatan boshqacha qiziqish bilan qarab, uning e'tibor va mehriga muhtojligini his qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni atrof-muhitni kuzatishga o'rgatish maqsadi:

- Maktabgacha yoshdagi bolalarni tabiatni sevadigan, uni asrab avaylovchi, odobli, erkin fikrlovchi, milliy g'urur egasi, barkamol sog'lom avlodni tabiyalashdan iboratdir.

Maktabgacha katta yoshdagi bolalarni atrof-muhitni kuzatishga o'rgatishning ta'limiy vazifalari:

- Maktabgacha yoshdagi bolalarda dastlabki atrof-muhit haqidagi tushunchalarni shakllantirish;
- Bolalarning atrof-muhitni asrab-avaylashga unga mehr-muhabbatli, munosabatlarini, qiziqishlarini tarbiyalash.

Xulosa qilganda, bolalarni tabiatga mehr qo'yishi, uni ehtiyot qilib e'zozlashi, tirik jonivorlar to'g'risida g'amxo'rlik qilishi, tabiatga qiziqish uyg'otibgina qolmay, balki bolalarda vatanparvarlik, mehnatsevarlik, tabiat burchaklarini ardoqlab nobud

bo'lib, yo'q bo'lib ketayotgan hayvonlarni katta odamlar mehnati bilan ko'paytirilib borilganiga ularni mehnatga hurmat bilan qarash singari xarakterning eng yaxshi xususiyatlarini shakllantirib borishga yo'l ochadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. N.F.Vinogradova. Umstvennoe vospitanie detey v protsesse oznakomleniya s prirodoy. M. "Prosveshenie". 1982 g.
2. P.A.Yusupova. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ekologik tarbiya berish. T., "O'qituvchi". 1995 yil.
3. K.M.Jabborova. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ekologik ta'lim-tarbiya berishning o'ziga xosligi. T., 2000 yil.
4. Umarova.M.X. Maktabgacha yoshdagi bolalarda atrof-muhitga ma'suliyatli munosabatni shakllantirish metodikasi. Ped.fan.nom.dis..- 2009y